STUDIU DE FUNDAMENTARE A PREDIPLOMEI

Recuperarea patrimoniului evreiesc din Chișinău

centru comunitar

elaborat: stud. arh. Natalia Nani
îndrumător: Conf.dr.arh. Gheorghe ROȘU

01 STUDIU DE FUNDAMENTARE
cronologie urbană

2021

imaginea actuala
a orasului Chisinau
sursa imagine: Catalin Stan Ghetty Images

1989
macheta planului sovietic
general de dezvoltare
a centrului si suburbiilor
orasului Chisinau
sursa imagine: Bojan Boric, *The Ghost Boulevard*

1960'-1970'
contructia marelor
cartiere rezidentiale
credite imagine: Bomond production

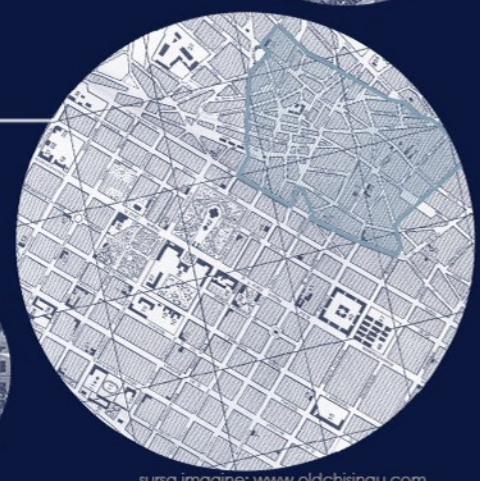

sursa imagine: www.oldchisinau.com

1991
Independenta RM
orasul Chisinau
devine capitala

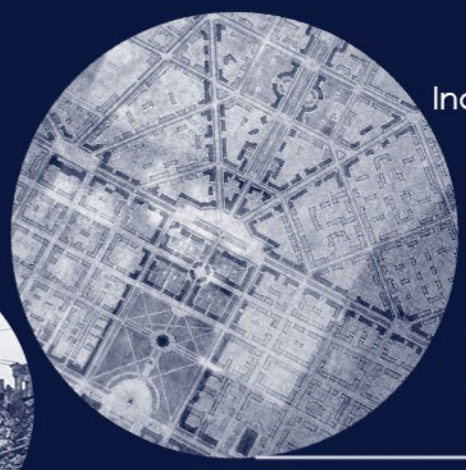

1951
planul general al
orasului Chisinau
de A. Sciusev
-arhitect al orasului
in perioada
sovietica.
Plan realizat partial
sursa imagine: Bojan Boric,
The Ghost Boulevard

sursa imagine: www.oldchisinau.com

1941-1944
Revenirea in cadrul
Regatului Romaniei
Al II-lea Razboi Mondial
invazia trupelor naziste
infiintarea ghetto-urilor
distrugeri inproportie de 70%
a fondului construit

vedere
Chisinaul interbelic
sursa imagine: www.monument.sit.md

1940-1941
Raptul teritorial
anexarea Basarabiei
de catre URSS
sursa imagine: www.oldchisinau.com

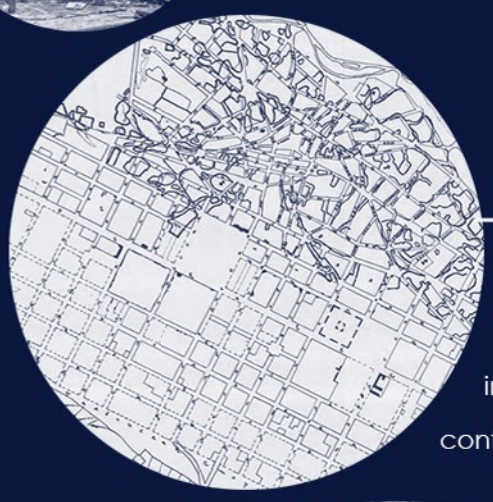

1920
planul orasului Chisinau

In perioada interbelica sunt
finalizate multe dintre cladirile
incepute de administratia tarista.
Orasul isi continua dezvoltarea
conform planului prestabilit din 1834.
Caracterul rural alorasului vechi
ramane resimtit.

1918
Marea Unire
intrarea Basarabiei in commpnenta
Romaniei Mari

1899 vedere spre partea
veche a orasului Chisinau
sursa imagine: www.monument.sit.md

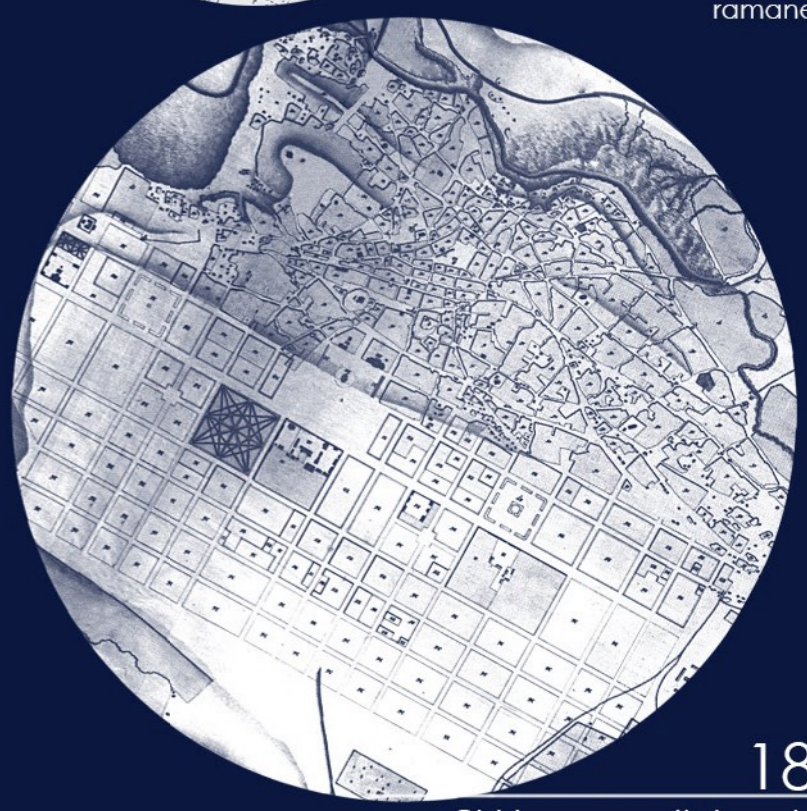

1812-1918
Orasul Chisinau in cadrul
Imperiului Tarist se dezvolta,
ca si alte colonii rusesti,
in baza unui plan prestabilit,
menit sa rupa orasul nou
de la forma originala de
evolutie, atribuind-ui o
alta identitate.
Constructiile noi in stilul
neoclasic, populate
de functionari rusi,
contureaza imagine
noului centru administrativ.

1834
Planul de sistematizare
"urbanizarea" targului
vechi
sursa imagine: www.oldchisinau.com

1817
Chisinau - capitala guberniala
primul plan de dezvoltare a orasului
sursa imagine: www.oldchisinau.com

1812
Anexarea Basarabiei
de catre Imperiul Tarist

1800
planul targului Chisinau,
proprietate a manastirilor iesene
sursa imagine: www.monument.sit.md

1789
Primele planuri-scheme ale asezarii
relizate de catre militarii rusi
dupa incendierea targului de
catre armata turca in 1788.
Chisinaul nu mara la moment 300 case
"pravaliile negustorilor formau un patrat
de 300 de stanjeni, care se aflau sub cenusa,
ca si 6 sau 7 biserici." (marturiile lui von Rann)

1436
prima mentiune documentata a targului
in proximitatea râului Bâc

02 STUDIU DE FUNDAMENTARE

plan de încadrare la nivelul orașului

03 STUDIU DE FUNDAMENTARE
evoluția istorică a țesutului urban

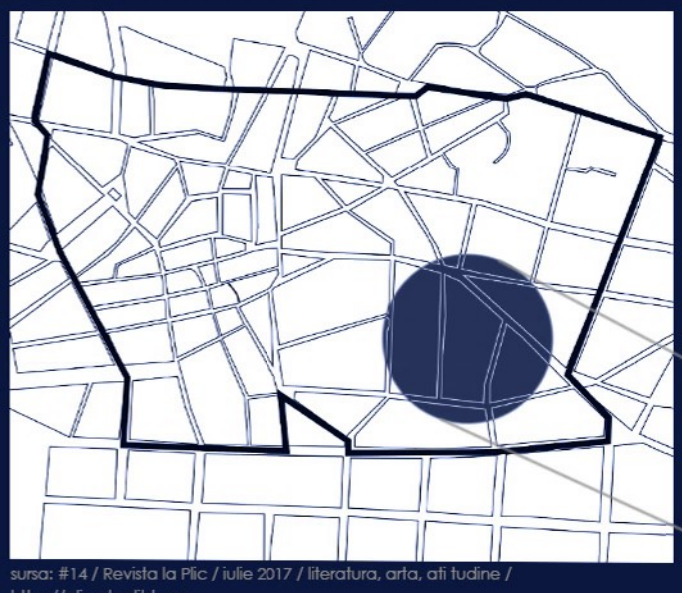

Zona Ghetoului din Chișinău
(24 iulie 1941 - 30 iunie 1942) /

sursa: #14 / Revista la Plic / iulie 2017 / literatura, arta, ati tudine /
htt p://plic.oberliht.org

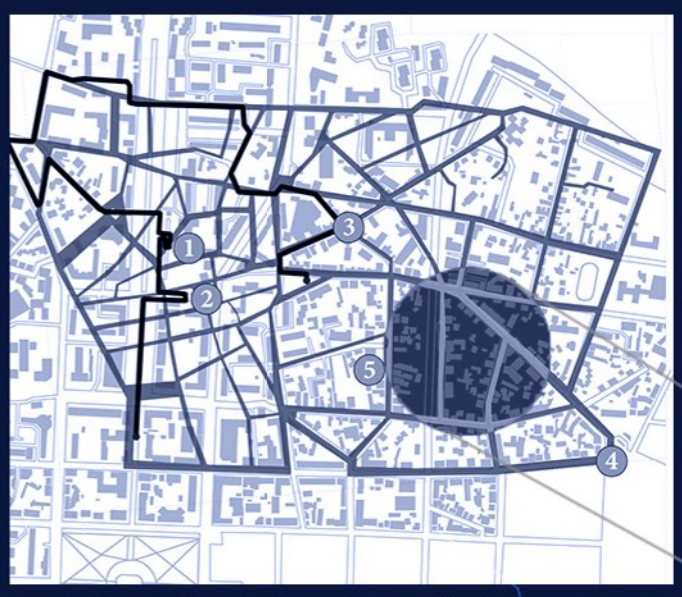

1. Piața Veche – astăzi (aproximativ) teritoriul Maternității Municipale nr. 1, era locul central al ghetoului. Aici se adunau evreii pentru întruniri, verificări, piața propriu-zisă unde evreii își vindeau bunurile pentru a căpăta mâncare sau medicamente.

2. Monumentul Jertf elor Ghetoului din Chișinău. A fost instalat în 1992. Arhitect – Semion Șoihet, Sculptor – Naum Epelbaum.

3. Intersecția străzilor Romană și Fontalului (în trecut Asiatică și Fontalului) astăzi perimetru aproximativ unde era poarta de nord-est a ghetoului.

4. Intersectia străzilor Bulgară și Cojocarilor (în trecut Haralambie și Cojocarilor) astăzi perimetru aproximativ unde era poarta de sud-est a ghetoului.

5. Strada Alexandru Vlăhuță – s-au păstrat unele case cu un nivel, unde locuia preponderent populația evreiască.

sursa: #14 / Revista la Plic / iulie 2017 / literatura, arta, ati tudine /
htt p://plic.oberliht.org

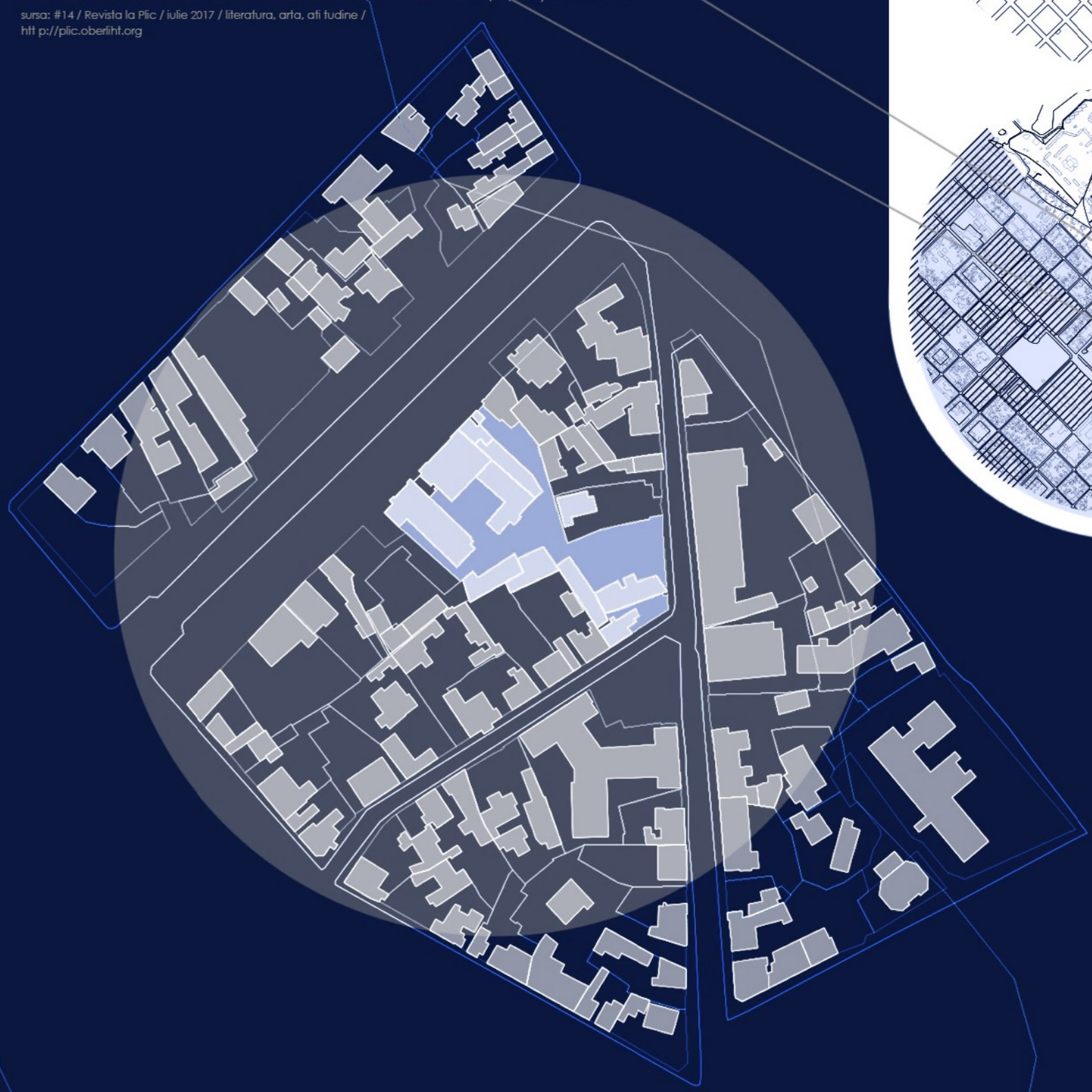

Rezultatul suprapunerii planurilor diferitelor etape cheie în evolutia formei fizice a orasului ilusrează zona care păstrează o parte a tesutului urban original.

Zona reprezentată păstrează atât trama stradală si o parte din clădirile care au supravietuit distrugerilor din 1941, in timpul războiului (si apoi reconstructiei sovietice), cât si spiritul rural original al cartierului, datorită modului de amplasare a caselor si scării locului.

04 STUDIU DE FUNDAMENTARE
Distribuția etnică și evoluția în timp

Contrastul dintre orasul nou si cel vechi era unul semnificativ, la fel ca si limitele dintre cele două arii urbane. Locuitorii din orasul *de sus* - orasul nou, rar viziau partea veche.

Orasul vechi a continuat să fie un cartier viu, cu piete și o viață cotidiană intensă, desi populat de oameni săraci.

In search of the old town od Chisinau.
Memories and fragments for futuredevelopment
Bo Larsson and Anatolie Gordeev

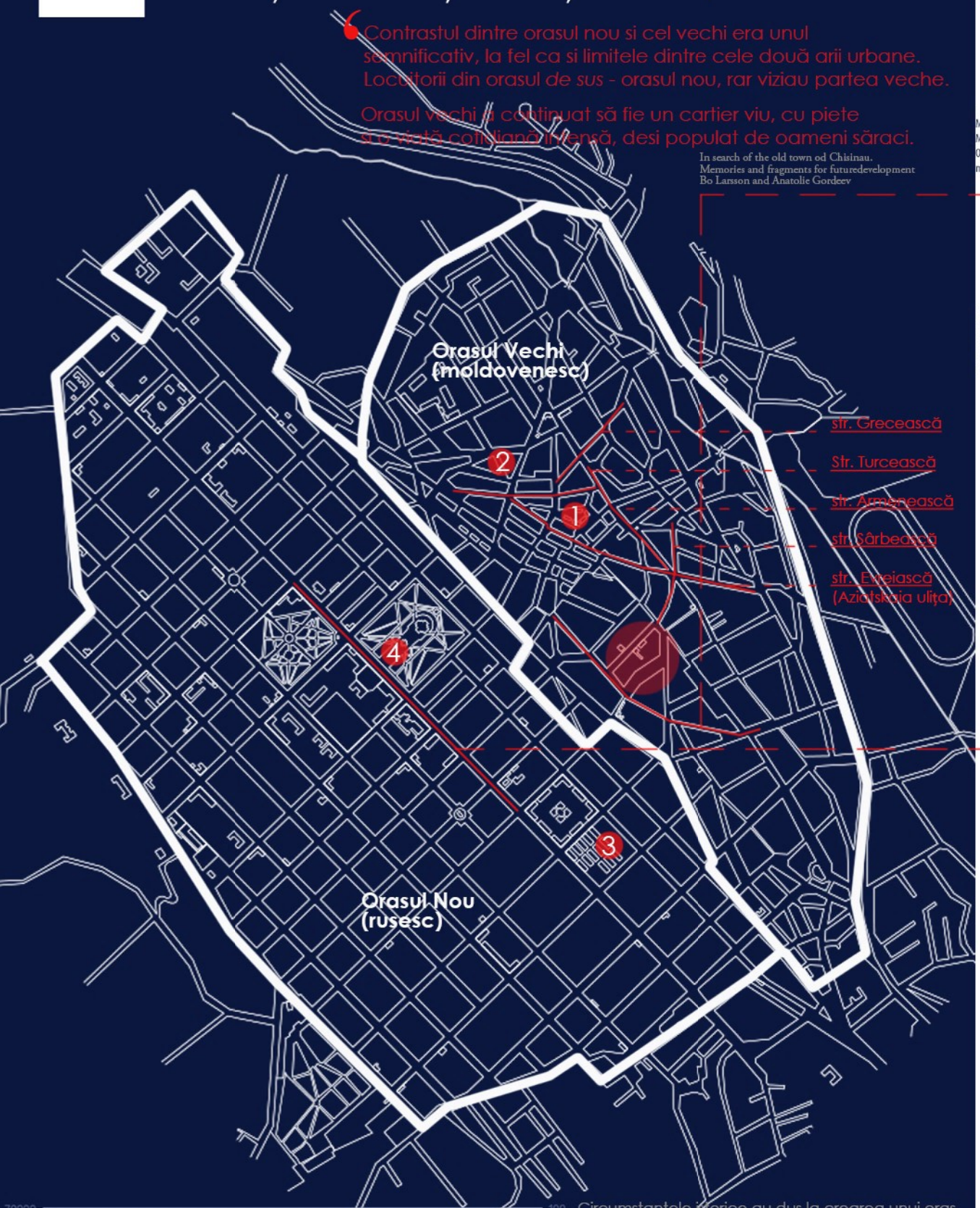

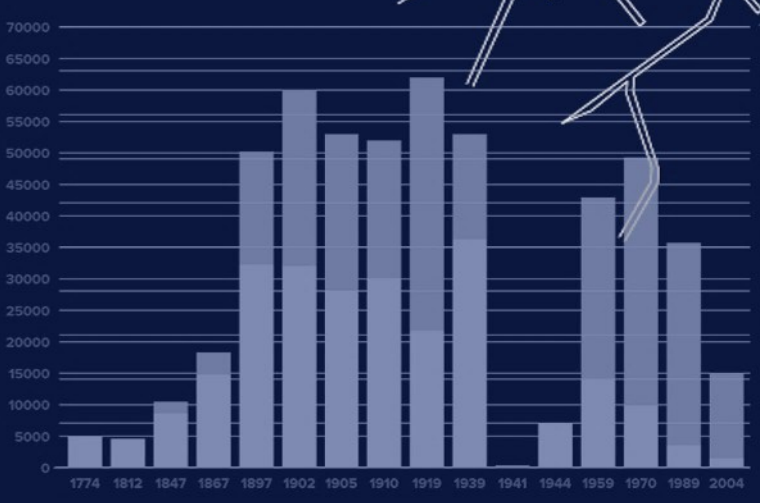

in 1898, conform datelor Societăţii de Colonizare Evreiască, din 38 de fabrici din Chişinău, 29 aparţineau evreilor. Dintre cele cinci tipografii din oras, patru erau deţinute de evrei. Industriile de cusut si prelucrarea lemnului au fost dezvoltate în special în rândul populatiei evreiesti. Evreii de la Chişinău erau angajaţi în comerţul cu produse agricole, ţesături, îmbrăcăminte şi transportul de mărfuri. Evreii erau hamali si muncitori s ezonieri la vie.

În 1812 a fost construită Marea Sinagogă în oraş, după un timp a fost deschis un spital evreiesc, iar în 1838 - prima şcoală evreiască cu un program educaţional general larg. În 1858, împreună cu două şcoli evreieşti de stat şi o şcoală privată pentru femei, existau 46 de heders, iar din 1860 a existat o yeshiva hasidică, una dintre primele din sudul Rusiei. În 1867, peste 18 mii de evrei locuiau deja la Chişinău. Pe lângă sinagogă, aici erau 28 de case de rugăciune. **În 1897 evreii orasului (aproximativ 50 de mii) reprezentau 45,9% din populatie.**

Conform unei estimări făcute în 1920, în Basarabia erau 267 de mii de evrei. În această perioadă, evreilor li s-a permis să deschidă scoli primare si secundare cu instruire în ebraică şi idiş. În 1922, în Basarabia existau aproximativ 140 de şcoli evreieşti. În acest timp, existau şi 13 spitale şi case de bătrâni evreieşti. Anii 30 au marcat apogeul vieţii evreieşti din Moldova.

Circumstantele istorice au dus la crearea unui oras cu două nuclee. Polarizarea urbană s-a făcut resimtită și nivel economic, etnic si lingvistic.

Fiind parte a unui Imperiu, Chisinăul devine un oras multicultural. Acest aspect este si mai prezent în *Orasul Vechi*, unde, alături de moldoveni, locuiau bulgari, armeni, turci, sârbi, greci etc, si unde se contureaza mici cartiere etnice, de obicei de negustori si mestesugari. Evreii reprezentau grupul etnic cel mai numeros.

1. Piata Veche
Centrul economic si social al a *Orasului Vechi* populat majoritar de evrei.

2. Catedrala Veche (Soborul Vechi)
În vecinatate fiind amplasate Biserica armeneasca si Sinagoga Mare, care împreună formau centrul vietii spirituale a *Orasului Vechi*

Orasul Nou era populat de rusi si evrei de origine rusă, veniti din alte localităti ale Imperiului, datorită oportunitatilor economice. Aici se conturează al doilea nucleu.

3. Piata Noua 1825
Centrul economic al *Orasului Nou*

4. Catedrala Nou 1835
Centrul spiritual al *Orasului Nou*

Urban planning and preservation policies in communist and post-communist time,
in relation tothe memory of vanished population groups
Anatolie Gordeev

Orasul de Jos
a fost locuit de un evantai al minorităţilor etnice, formând linii întregi de străzi armeneşti, greceşti, sârbe, moldoveneşti şi desigur evreieşti. În mod tradiţional, zona de jos a fost dens populată, cu clădiri închise şi situate la o distanţă minimă una de alta. Aceasta a fost locuită de familii evreieşti sărace. În pofida nivelului de trai scăzut, trebuie să menţionăm spiritul cultural-artistic şi schimbările mentalităţii populaţiei evreieşti care au participat în formarea culturii basarabene interbelice.

Cartierele evreieşti din Chişinăul interbelic
Vlada GHERMAN

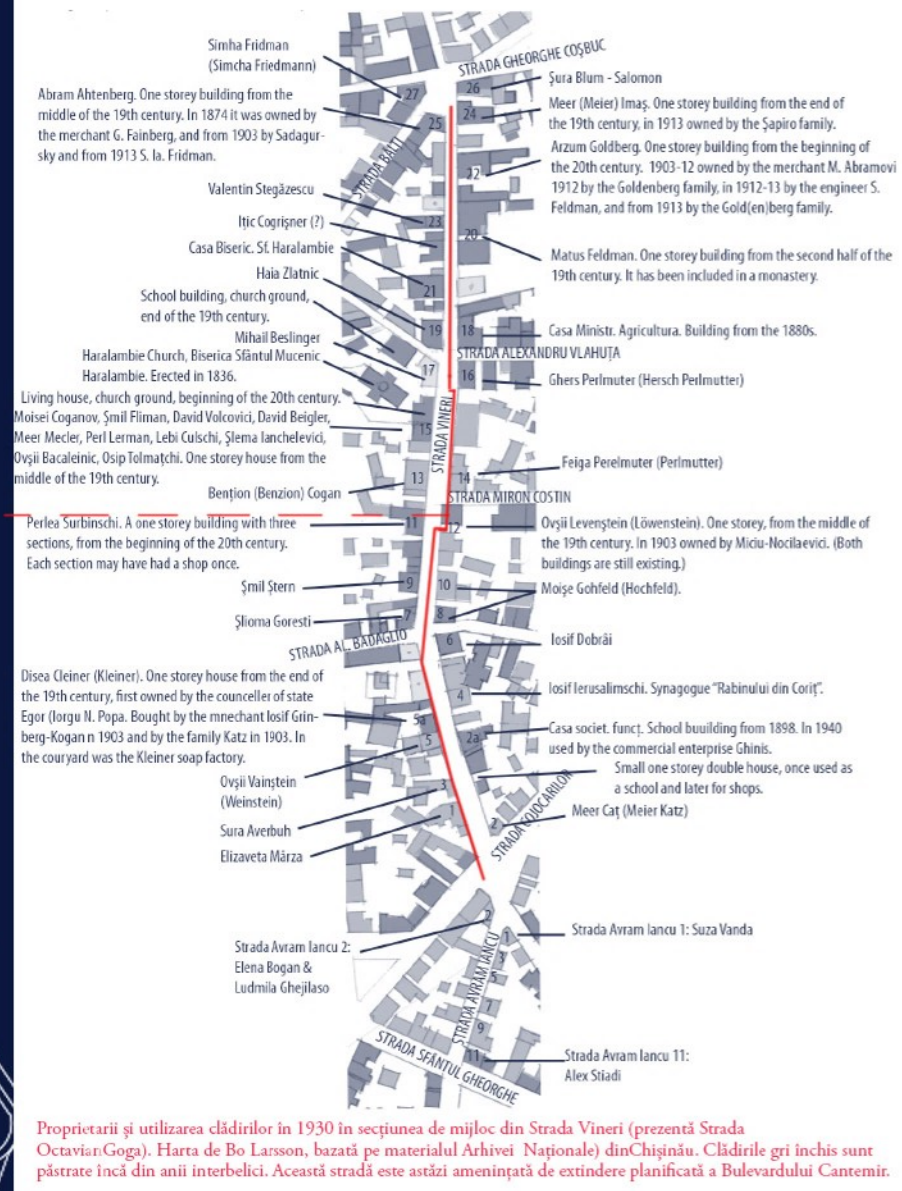

Proprietarii şi utilizarea clădirilor în 1930 în secţiunea de mijloc din Strada Vineri (prezentă Strada OctavianGoga). Harta de Bo Larsson, bazată pe materialul Arhivei Naţionale) dinChişinău. Clădirile gri închis sunt păstrate încă din anii interbelici. Această stradă este astăzi ameninţată de extindere planificată a Bulevardului Cantemir.

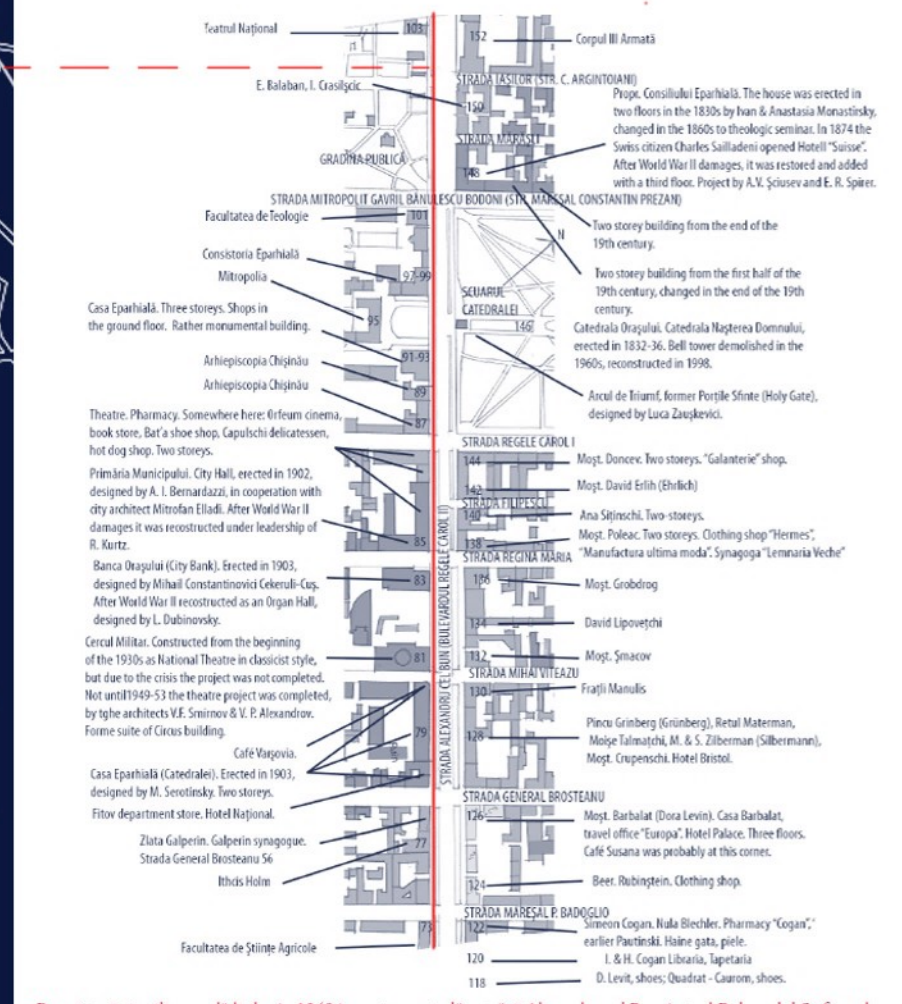

Proprietarii si utilizarea clădirilor în 1940 în partea centrală a străzii Alexandru cel Bun (actual Bulevardul Ştefan cel Mare si Sfânt). Harta lui Bo Larsson, bazată pe materialul Arhivei Naţionale din Chişinău. Clădirile de culoare gri închi sunt păstrate din anii interbelici, celelalte clădiri au dispărut.

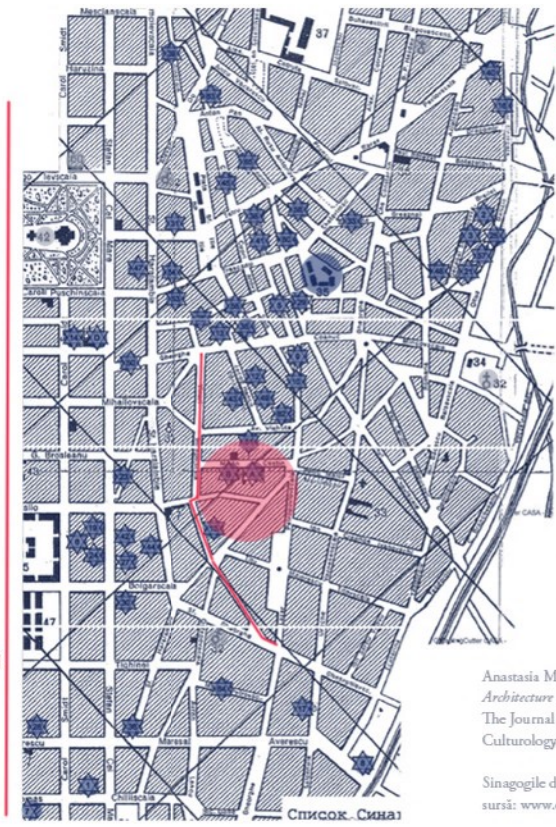

Până la sfârşitul anilor 1930, rabinul Tsirelson şi-a actualizat lista şi numărul sinagogilor ar fi ajuns la 77. Dar în 1939, administraţia română a făcut un inventar al proprietătilor evreiesti, inclusiv sinagogi şi case de rugăciune, unde au fost din nou mentionate 65 denumiri.

Anastasia Moscaliuc, *Jewish Contribution to Architecture in Chişinau,*
The Journal of Ethnology and Culturology 15 (2014), стр. 34-38.

Sinagogile din Chisinau in perioada interbelică
sursă: www.oldchisinau.com

05 STUDIU DE FUNDAMENTARE

Situatia existentă. Tesutul urban

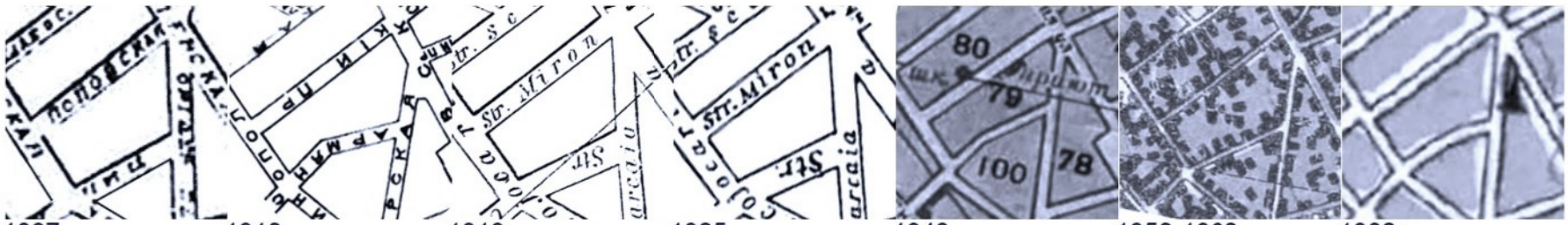

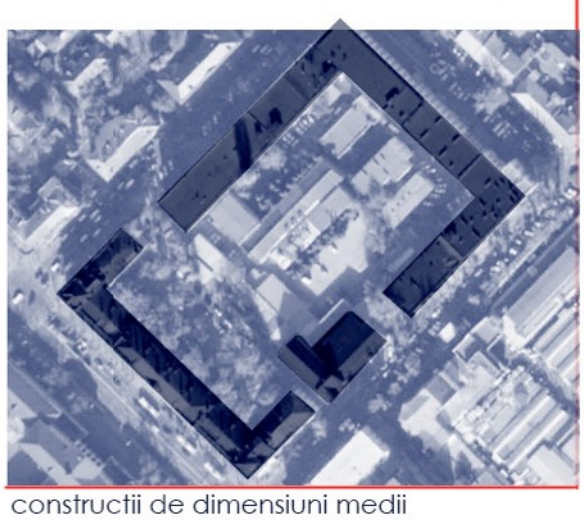

constructii de dimensiuni medii
insule închise
trama rectangulară
tesut tarist+sovietic
sec XIX/ sec XX

constructii de dimensiuni reduse
insule închise
trama organică
tesut târg medieval
sec. XVI-XVIII / sistematizări sec. XIX

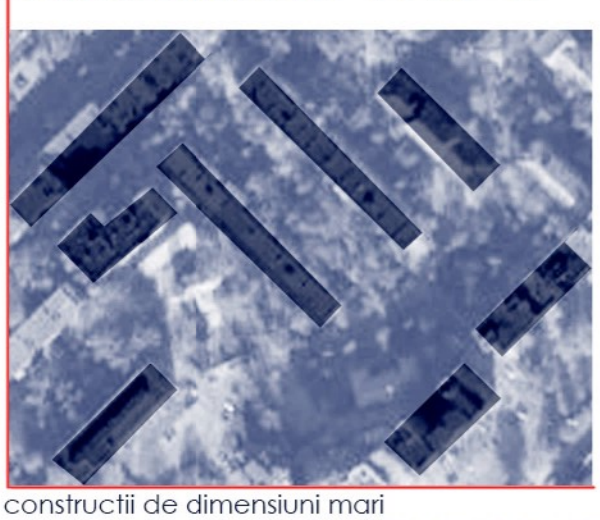

constructii de dimensiuni mari
amplasate independent fată de tesutul existent
tesut trg medieval
distrus 1940-1944+reconstructiesovietică
a doua jumatate a sec. XX

zonă protejată - propusă spre conservare

zonă protejată - propusă spre renovare

(conform PUZ Sector Centru Chișinău 2010)

zonă studiată

monumente istorice

06 STUDIU DE FUNDAMENTARE

Situatia existentă. Fondul construit

clădiri în stare de degradare foarte avansată

clădiri în sare de degradare avansată

cladiri în stare de degradare medie (< 30%)

clădiri noi sau reabilitate

moumente istorice

distributie functiunilor majore

locuire 46%

comert si servicii 13%

cult 5%

sanatate 3%

servicii hoteliere 4%

alimentatie publica 2%

institutii administrative 7%

învătământ 6%

spatiu public amenajat 8%

cultură si loisir 6%

O suprapunere grafică a distributiei activitatilor culturale si economice majore si gradul de conservare a fondului contruit, ilustreaza realatia de interdependenta dintre acestea. Lipsa unor dotări si activităti in vecinatatea imdeiată a zonei propuse pentru studiu detaliat ulterior, a determinat nivelul avansasat de deteriorare a fondului construit.

Valoarea istorică a clădirilor coincide cu nivelul de deteriorare a acestora si este invers proportională gradului de utilizare a fondului construit. Din 14 imobile care se regasesc pe lista de monumente istorice de importanta locală, din zona studiată, doar 4 au fost restaurate. Celelalte 8 sunt într-o stare de degradare de la mediu la avansată, iar 1clădire a fost demolată. Ultima se află în proces de ruinare.

Valoare simbolică este amenintată de scăderea numerică a mărturiilor fizice ale evenimentelor ce au influentat puternic atat componenta enica, cat si forma fizica a orasului. Atat partea a patrimoniul evreiesc, cat si specificul orasului vechi au o importnantă majoră în conturarea identitătii urbane.

Valoarea socio-economică poate fi restabilită prin demararea unui proces de revitalizare. O interventie care ar integra cele trei aspecte este imperativă.

Potentialul de a le integra il are zona de interventie aleasă. Deschiderea către trei străzi ar putea valorifica specificul tesutului urban original. Iar, monumentul aflat in ruine are o puternică încărcătură simbolică pentru comunitatea evreiască si intreg orasul.

1. Yeshiva cu azil Rabbi Tirilson
2. Clădirea fostei şcoli "Heder" pentru băieți
3. Monumentul victimilor Ghetto-ului
4. Sinagoga Geamgiilor
5. str. Ierusalim
6. Biblioteca evreiască "Itic Mangher"
7. Sinagoga "Lemnăria" centrul cultural KEDEM
8. vila urbaă Klugman
9. Sinagoga corală (demolată)

locuri ale memoriei - elemente ale patrimoniului evreiesc

07 STUDIU DE FUNDAMENTARE

Situatia existentă. Imagine urbană

| bariere fizice - garduri si calcane
parcare oportunista
devierea de la aliniere

| bariere mentale - neconcordanta de scară
caracterul destructurat

| bariere juridice - tipul de proprietate

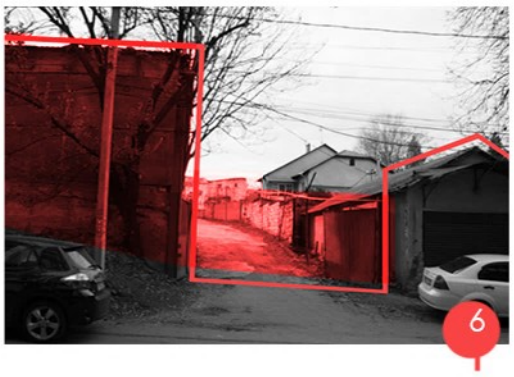

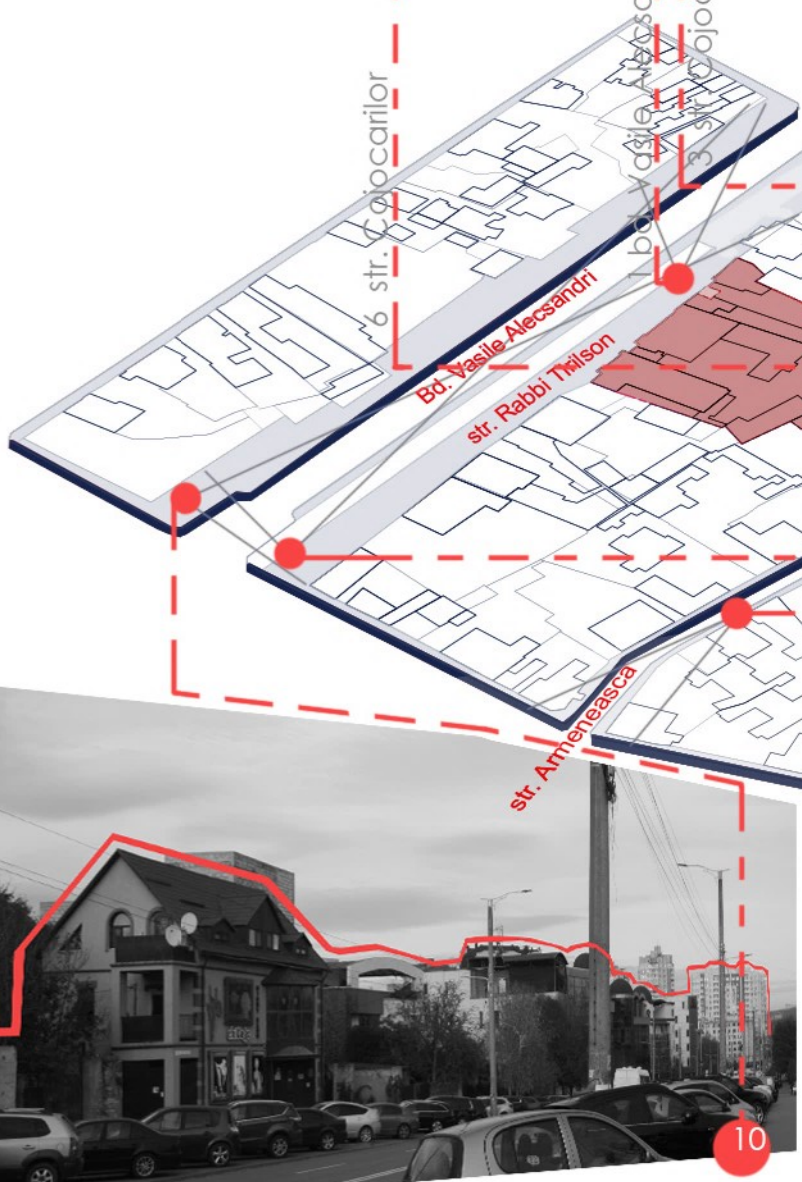

08 STUDIU DE FUNDAMENTARE

Situația existentă. Criterii urbanistice

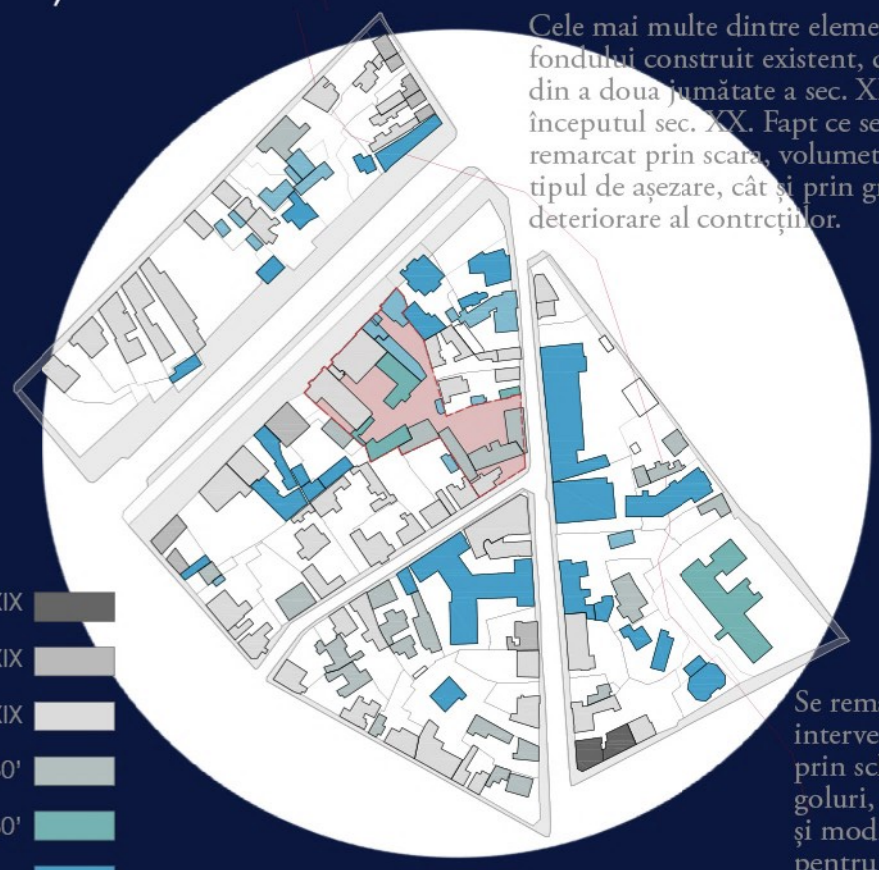

Cele mai multe dintre elementele fondului construit existent, datează din a doua jumătate a sec. XIX - începutul sec. XX. Fapt ce se face remarcat prin scara, volumetria, tipul de așezare, cât și prin gradul de deteriorare al contrcțiilor.

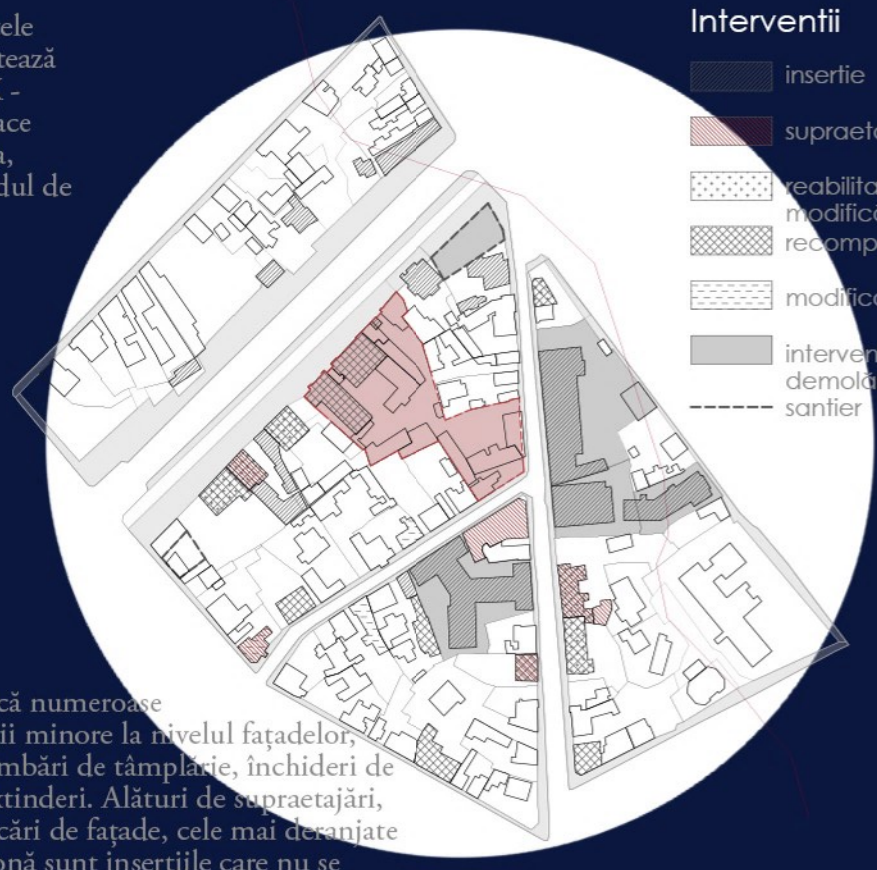

Se remarcă numeroase intervenții minore la nivelul fațadelor, prin schimbări de tâmplărie, închideri de goluri, extinderi. Alături de supraetajări, și modificări de fațade, cele mai deranjate pentru zonă sunt inserțiile care nu se raportează la scara locului. Acestea devin precedente pentru o dezvoltare ulterioră necontrolată.

Regimul de înălțime caracteristic este unul jos: P - P+1. Remarcate prin depășirea acestuia se fac intervențile punctuale recente cu un regim de înălțime de P+5. Există o tendință de dezvoltare pe verticală a zonei.

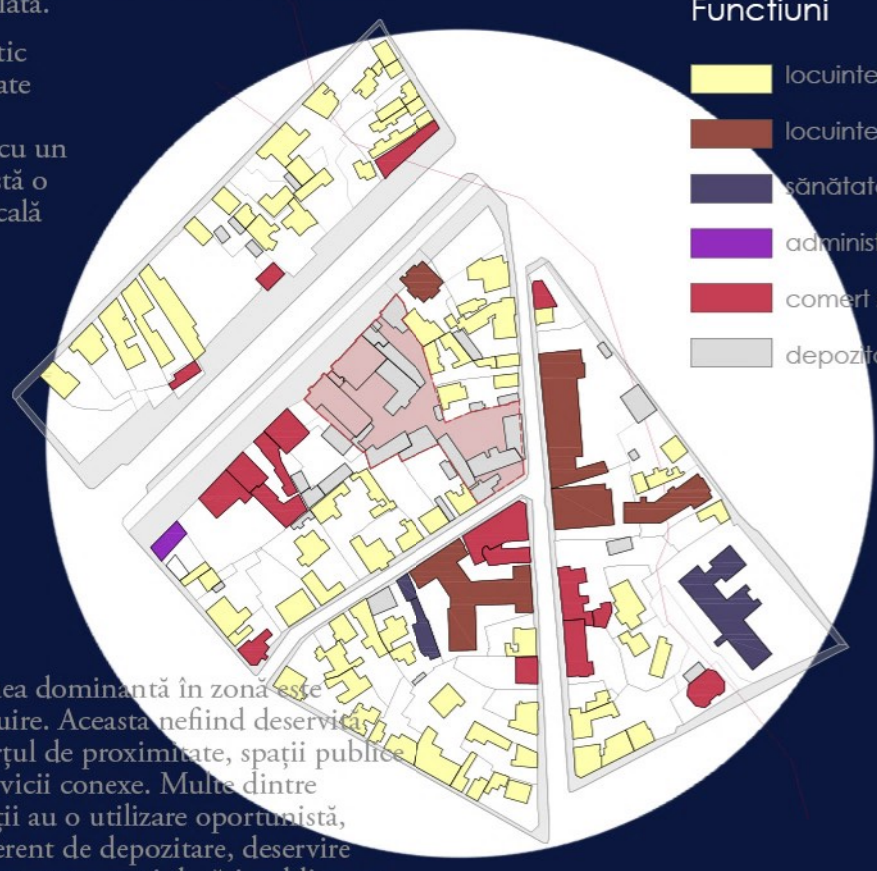

Funcțiunea dominantă în zonă este ce de locuire. Aceasta nefiind deservită de comerțul de proximitate, spații publice și alte servicii conexe. Multe dintre construcții au o utilizare oportunistă, preponderent de depozitare, deservire auto. Propunerea unei dotări publice, ar contribui la restructurare functională și creșterea potențialului economic al zonei.

Fronturile originale se presupune a fi cele ritmate și, pe alocuri, continue. Intervenția din 1983 de lărgire a bulevardului, a afectat frontul adiacent. Regimul juridic privat al parcelelor cu deschidere spre bulevard, este încă o cauză a situației existente.

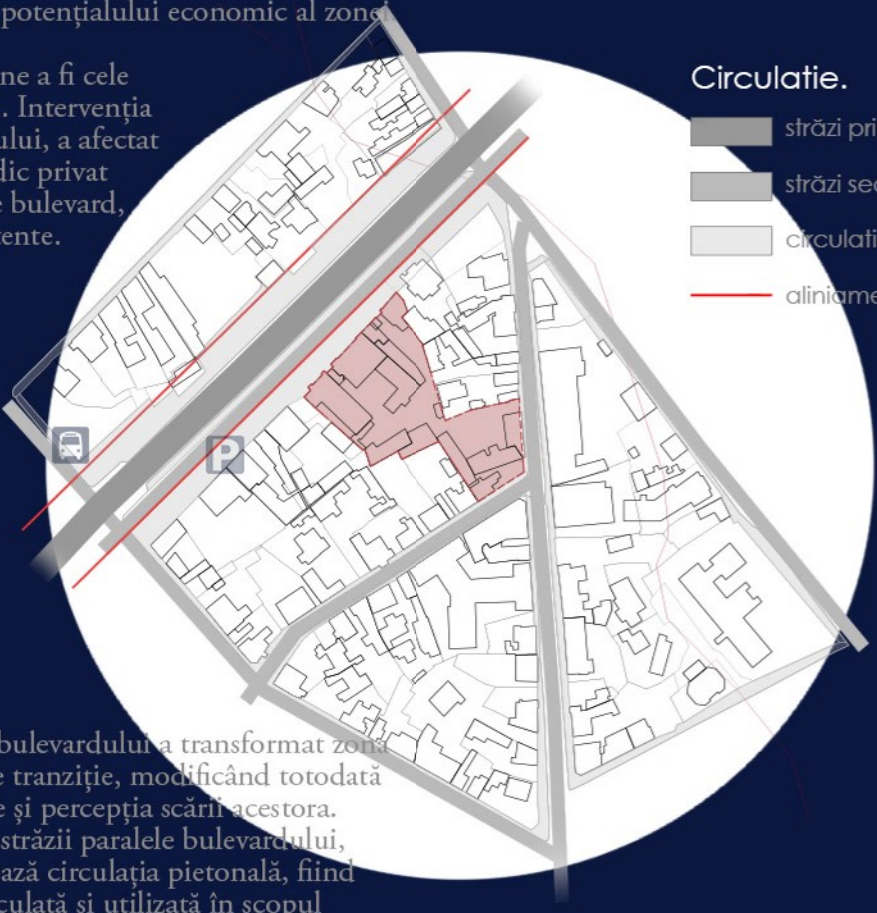

Trasarea bulevardului a transformat zona în una de tranziție, modificând totodată fronturile și percepția scării acestora. Prezența străzii paralele bulevardului, descurajează circulația pietonală, fiind puțin circulată și utilizată în scopul parcării auto neautorizate.

Sinteză: probleme/ potential/ instrumente

PROBLEME

starea de degradarea a fondului construit
imagine urbană destructurată
diferentă majoră dintre scara locului: raportul dintre lătimea străzilor si gabaritul contstructiilor
circulatie pietonală dezagreabilă
subdezvoltarea sectorului de servicii
pierderea îcărcăturii simbolice
caracterul de tranzit al zonei

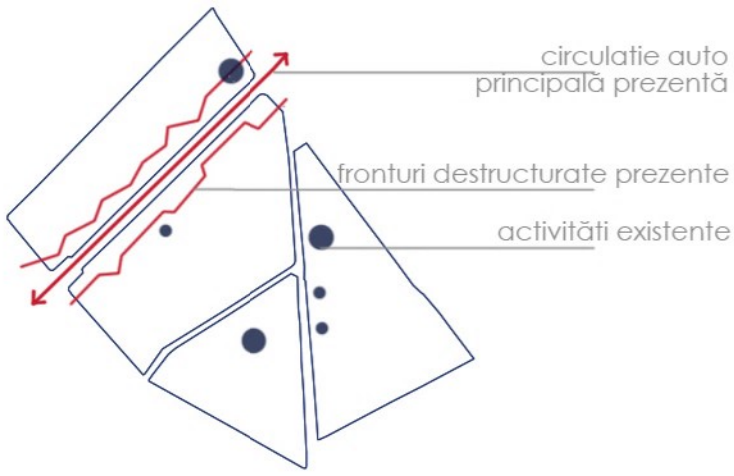

POTENTIAL

prezenta publicului
dezvoltarea serviciilor
stabilirea unor relatii cu centrul orasului *de sus*
explorarea potentialului turistic
valorificarea simbolică
o nouă imaginea locului

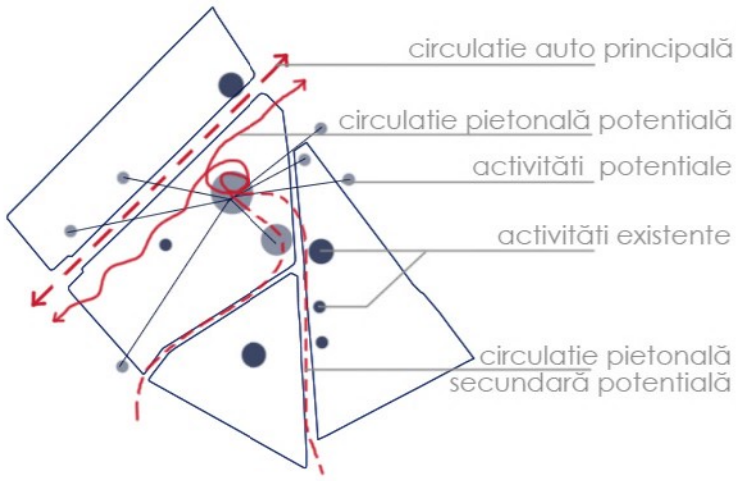

INSTRUMENTE

păstrarea elementelor cu valoare istorică si simbolică
integrarea unui centru de interes
amenajare unui spatiu pietonal
separarea circulatiei auto de cea pietonala printr-un filtru verde
schimbarea perceptia scării în zona bulevardului
conditionarea de noi deschideri si trasee pentru animarea stazilor adiacente

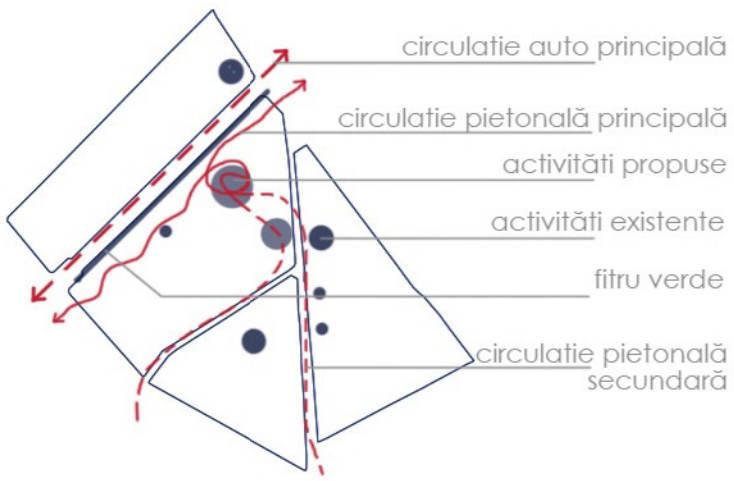

10 STUDIU DE FUNDAMENTARE

Zoom in. Prezență

Monument de arhitectură de valoare locală, inclus în Registrul de monumente de istorie şi cultură a municipiului Chişinău. A fost construit la sfrşitul secolului al XIX-lea, începutul secolului XX, în stil eclectic, stilizare istorică. Este un complex alcătuit din două clădiri – o Yeşivă (şcoală religioasă evreiască pentru băieţi) şi un azil pentru bătrâni.

Yeşiva este ridicată pe un plan rectangular, alungit, orientat cu latura lungă în adâncul parcelei, cu faţada îngustă pe liniamentul străzii. Sala de rugăciuni este luminată prin ferestrele în două registre, cu încăperi ritualice etajate. La subsol s-au păstrat baile ritualice - Mikveh.
Faţada are o compoziţie simetrică, în care este reflectată structura clădirii, divizată în două registre de golurile ferestrelor, cu un rezalit central. Registrul de jos, care corespunde parterului, este cu bosaje orizontale. Decorul faţadei este eclectic, cu detalii baroce.

Azilul este o clădire construită în două etaje, pe un plan rectangular, aliniat străzii Rabi Ţirilson. Planurile etajelor sunt identice, cu un culoar central şi distribuirea camerelor de o parte şi alta. Paramentul este divizat prin lesene, instalate în plinurile dintre golurile de ferestre în arc ogival la etaj şi rectangulare – la parter.

Complexul de clădiri se află într-o stare avansată de deteriorare.

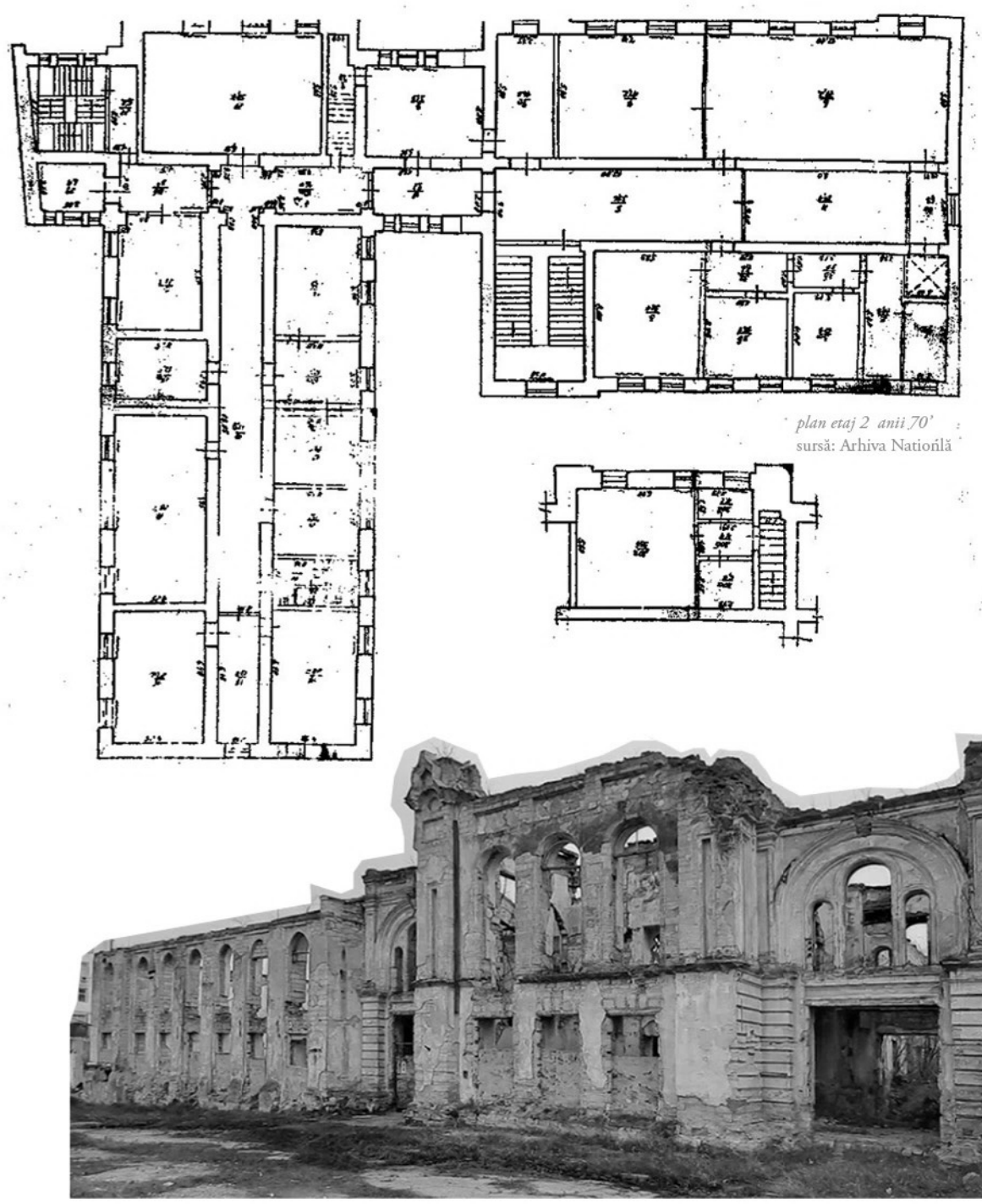

plan etaj 2 anii 70'
sursă: Arhiva Naţională

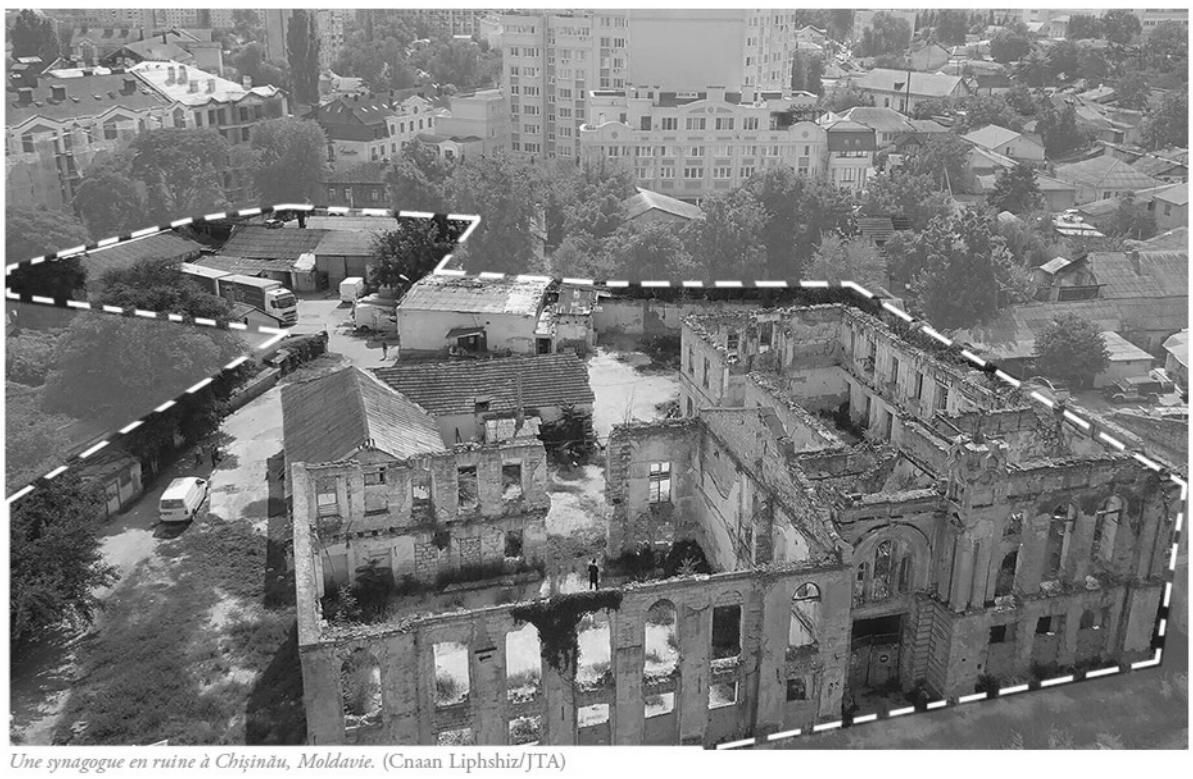

Une synagogue en ruine à Chişinău, Moldavie. (Cnaan Liphshiz/JTA)

ZONĂ DE INTERVENTIE

sursă: www.oldchisinau.com

2012-2013
elaborarea proiectului de reconstructie

sursă: Armonic Urban

2010 Comunitatea Evreiască dobândeste dreptul de proprietatea asupra terenului si monumentului ruinat

includerea în 1995
Registrul monumentelor de importanţă locală

1990-2000
o parte a terenului ajunge în proprietatea unei companii de stat si este utilizat drept zonă de deservire auto; apar noi anexe

1980'
tipografia îsi sistează activitate clădirea este abandonată si lăsată să se degradeze

1977 avaria clădirii în urma cutremurului

sursă: www.oldchisinau.com

sediul 1948
tipografiei sovietice "Reklama"

1942

1941 sediul conducerii ghetoului

nationalizarea 1940
clădiri la începutul celui de-al II-lea Război Mondial

sursă: www.oldchisinau.com

aparitia unui nou 1918
investitor si reluarea activitatii

1914 stoparea activităţii din caza moartea ctitorului, problemelor economice si războiului

1902-1904
constructie corp 2
Yeshiva - institutie de invatamant cu internat

1898 constructie corp 1
azil pentru batrani

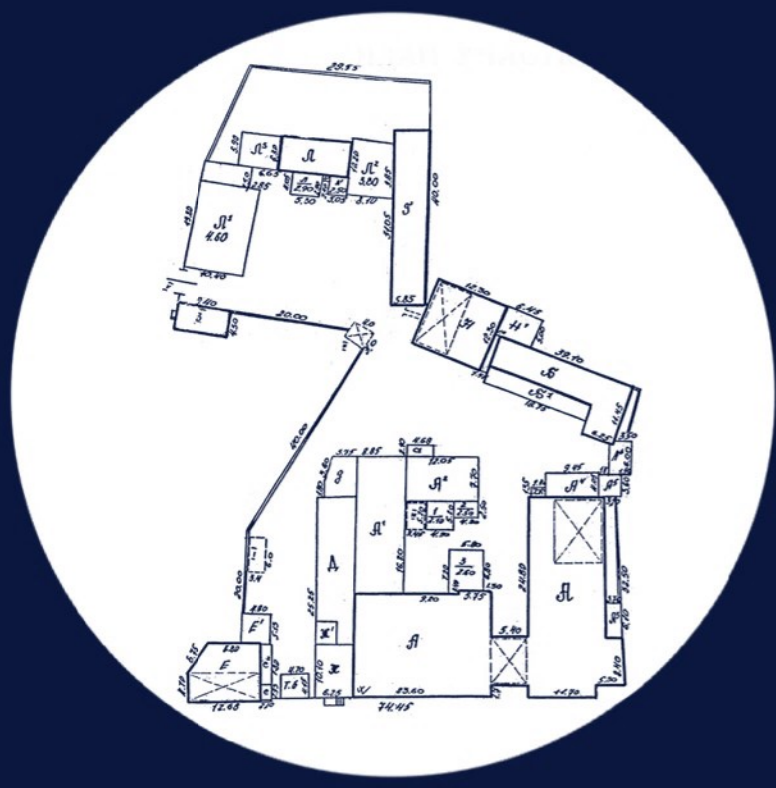

plan situaţie sursă: www.oldchisinau.com

11 STUDIU DE FUNDAMENTARE
CONCEPT

POTENTIALUL SPATIULUI VID

- element morfologic
- instrument structurant al spatiului
- mijloc de stabilire a unor relatii spatiale specifice
- întrepătrundere
- legătură
- limită
- pucnt de atractie
- loc de adunare
- centralitate
- orientare

Una dintre valentele actuale ale spatiului spudiat este golul format în urma surpării peretilor de compartimentare. Lipsa acestora divine un element de potential în ideea reconfigurării spatial-functinale. Spatiul actual permite integrarea unor functiuni majore, care ar permite parcurgerea acestuia. Parcurs în care, ruina devine un exponat, o mărturie a fi descoperită.
Golul, ca element urban, poate lua forma unui spatiu public atractor, intitiator al unui traseu. Legătura si limita dintre spatii diferite, din punct de vedere functional, poate fi realizată prin stabilirea unor relatii liniare sau/si verticale între diferitele deschideri.

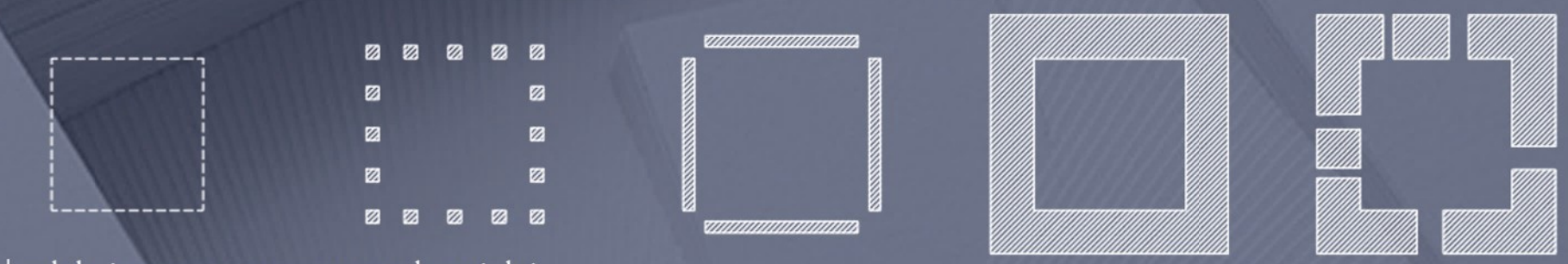

golul - instrument structurant al spațiului
la scara țesutului urban și a ansamblului

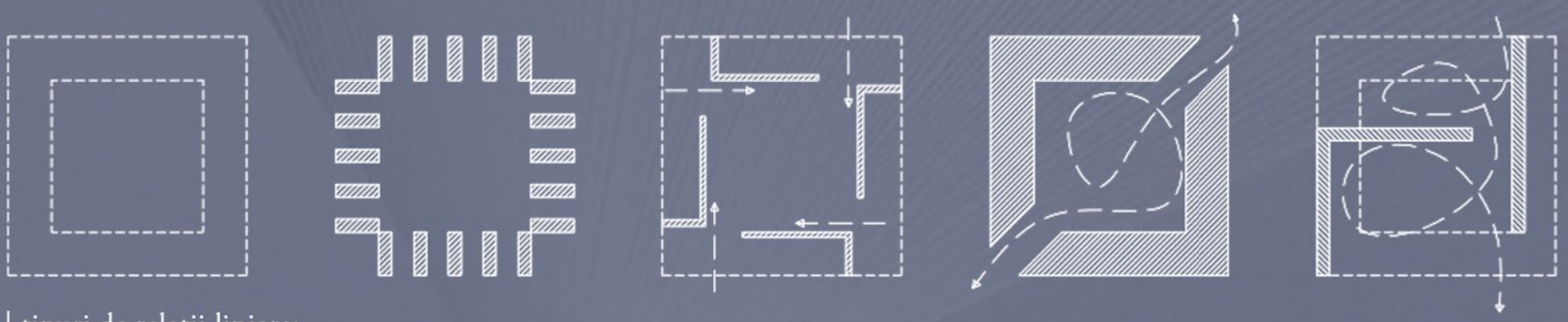

tipuri de relații liniare:
spații ritmate, dinamice, permeabile, ierarhizate

tipuri de relații spațiale:
spații închise, deschise, dinamice, permeabile, ierarhizate, orientate

Luke, Bianca Chang sursă: https://bench.li/images/27486

Intervenție. Enunțarea Temei

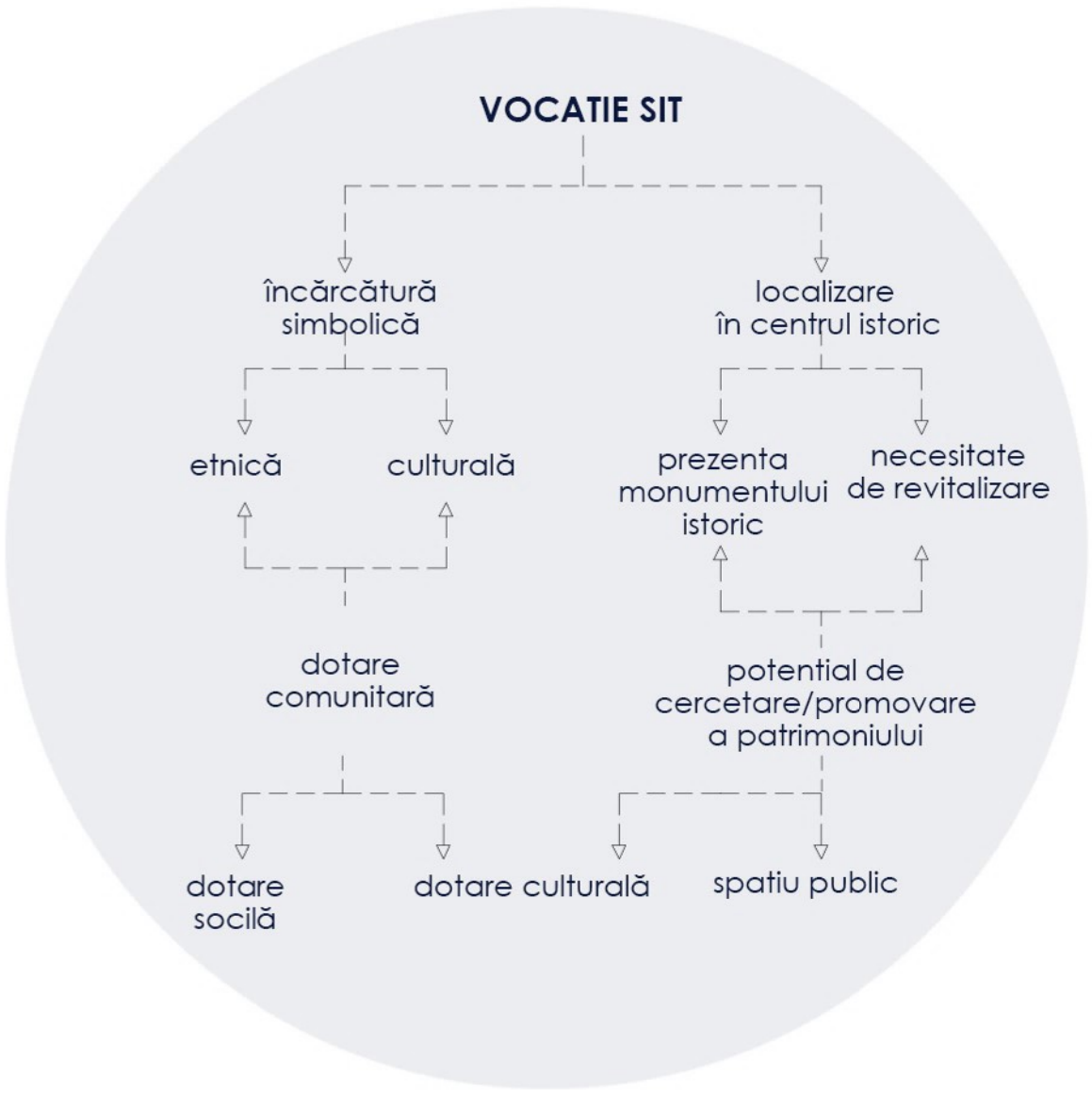

13 STUDIU DE FUNDAMENTARE

Intervenţie. Conformare volumetrică

Modalităţi de intervenţie. Precedente si repere

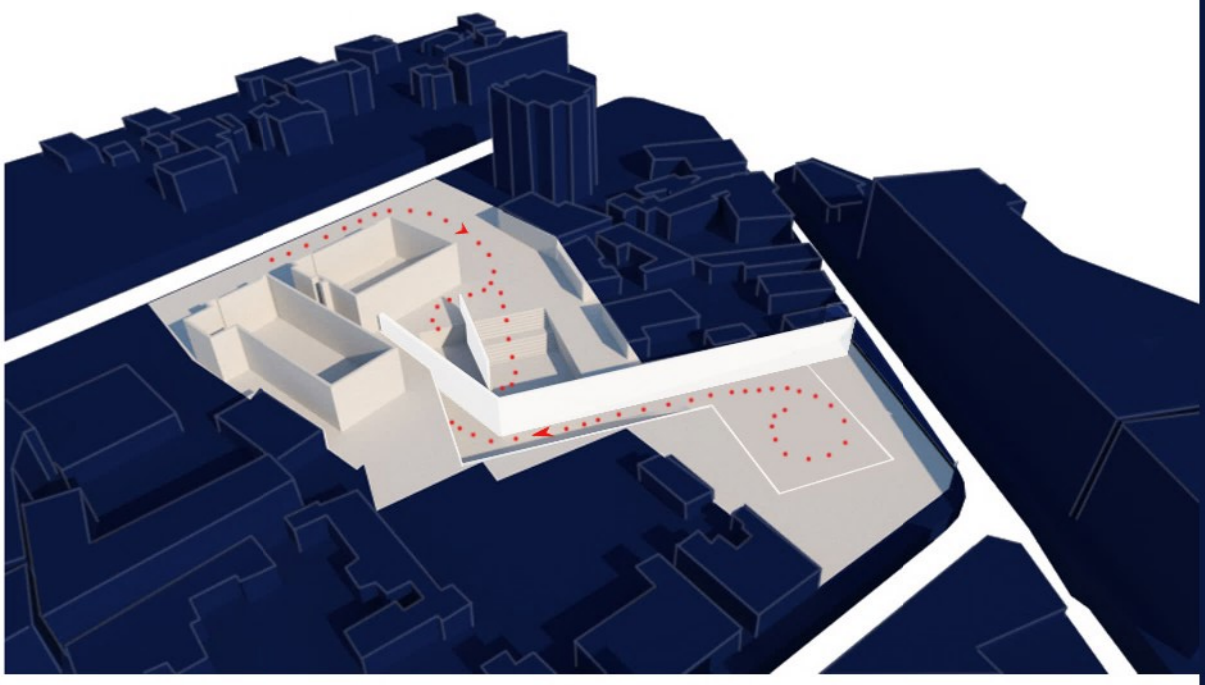

| tipuri de tresee

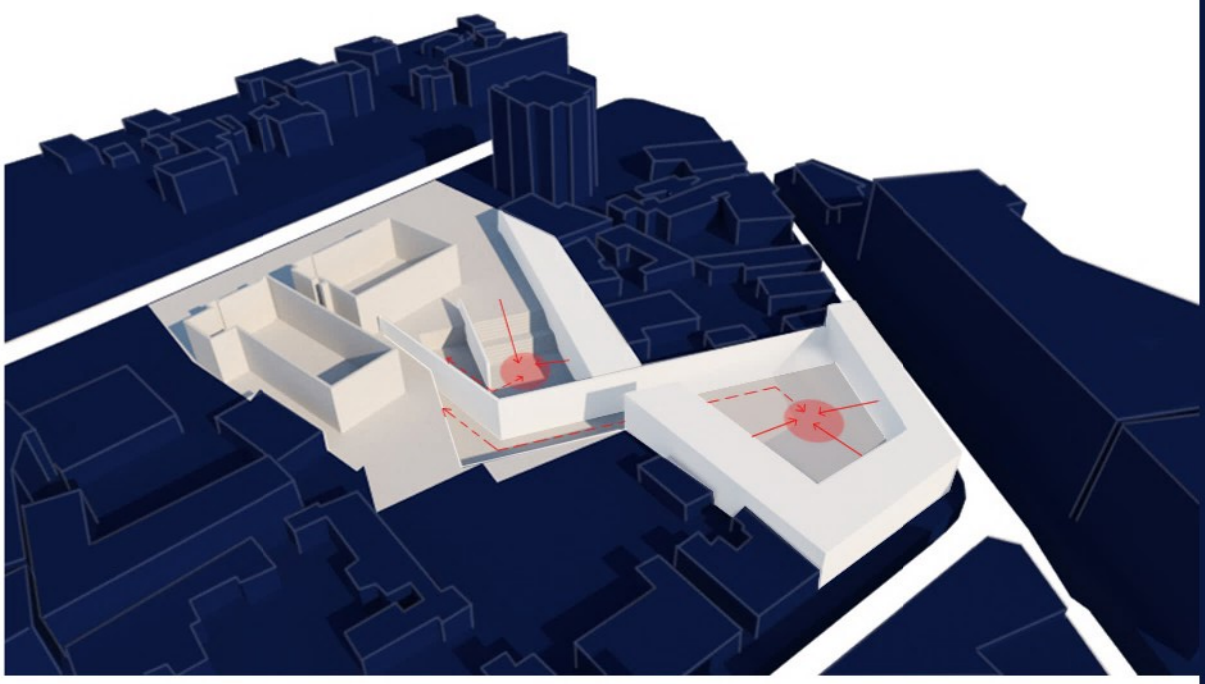

| centre de interes, (re)orientare

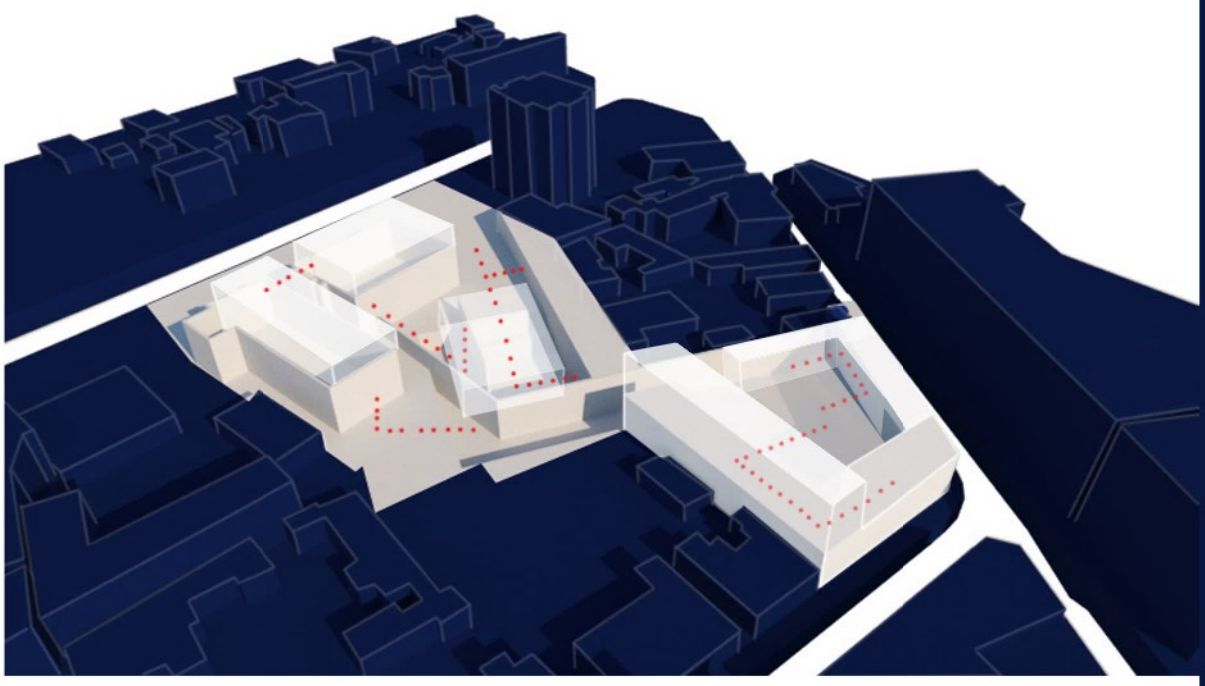

| volume şi relaţii cu fondul construit

Proiectul îşi propune conservarea, extinderea monumentului istoric şi integrarea acestuia într-un ansamblu multifuncţional. Intervenţia asupra construcţiei originale urmează a fi marcată atât prin limbaj, cât şi prin materialitate, conform principilor curente ale restarării.

| Consolidare şi conservare

Mânăstirea San Juan, Burgos, Spania | BSA | foto: S. Escribano Martínez

Proiectul de acoperire a ruinelor bisericii, are ca scop protejarea rămăşiţelor arhitecturale ale locului de cult. Geometria propusă este o formă de reducere la esenţă a tipologiei ecleziastică a isericii cu trei nave care a existat iniţial, alte două planuri orizonatele acoperă absida şi partea vestică. Itervenţia contemporană este detaşată de construcţia originalăşi păstrează neschimbată percepţia rămăşiţelor arhitecturale.

sursă: https://www.archdaily.com/783820/cubierta-monasterio-de-san-juan-bsa?ad_medium=gallery

| Restaurare şi extindere

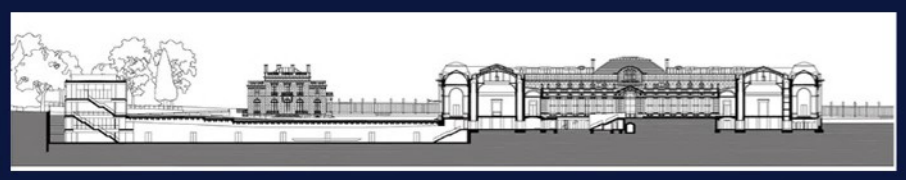

Royal museum of Central Africa | Stephane Beel Architects | foto: Luca Beel

Proiectul îş propune restructureze un sit cu o istorie extrem de încărcată şi cu o multe straturi cronologice. Intervenţia constă în restaurarea Palatului Coloniilor şi a clădirii muzeului şi adăugarea unui nou volum, care se distinge prin limbajul arhitectural. Un pasaj subteran leagă muzeul şi orpul nou. Acesta găzduieşte atelierul pentru copii, auditoriul, sălile de şedinţe şi facilităţile de recepţie.

https://www.domusweb.it

| Restaurare şi integrare

Ancient Church of Vilanova de la Barca| ALEAOLEA | foto: Aria Goula

Blumenthal Building | Kruchin Arquitetura | foto: Cortesia de Kruchin Arquitetura

Museum of Art Moritzburg | Nieto Sobejano Arquitectos | foto:Roland Halbe

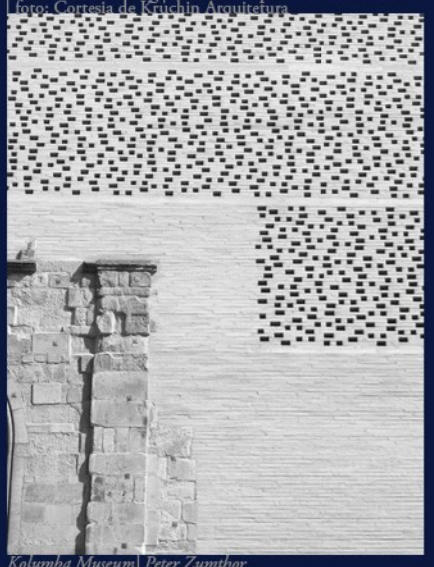

Kolumba Museum| Peter Zumthor | foto: Celia Uhalde

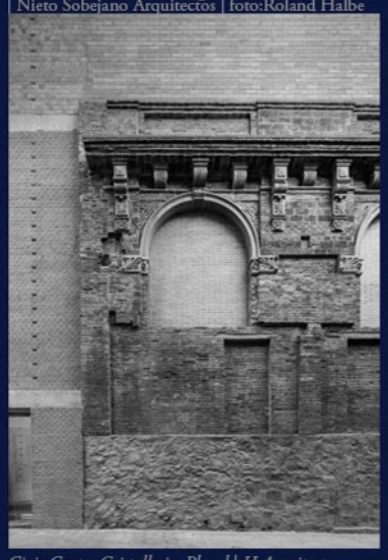

Civic Center Cristalleries Planel | H Arquitectes | foto: Adria Gouila

Intervenție. Relații spațiale

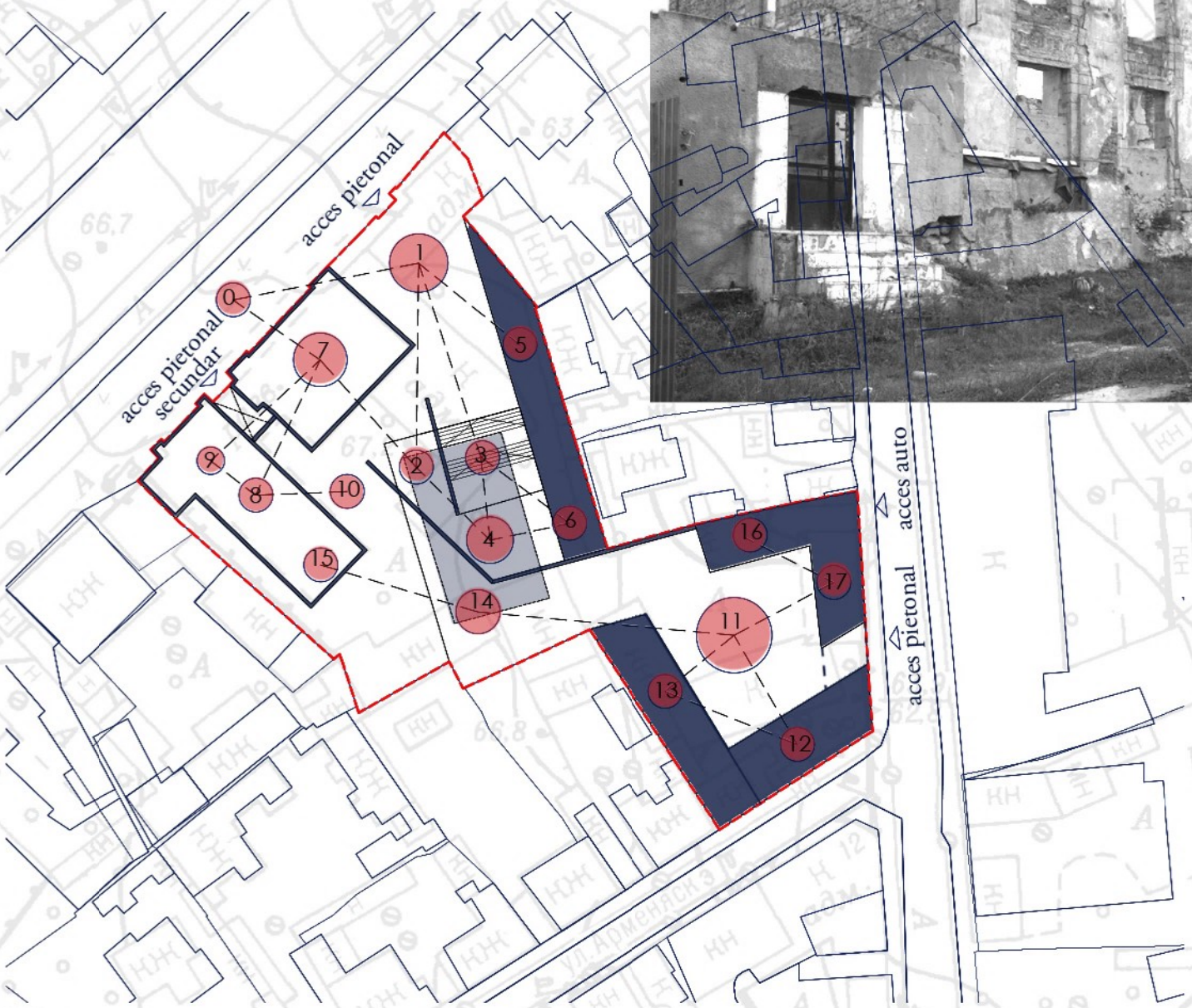

0. spatiu public pietonal
1. piatetă acces ansamblu
2. acces| nod circulatii
3. acces public
| spatiu exterior flexibil
4. foaier general | distributii
5. alimentatie publică
6. spatii birouri ONG
7. expozitie - interior
8. conferinte | workshop-uri
9.bibliotecă|arhivă
10. piatetă semipublică

11. curte - spatiu loisir exterior
12. cazare vârstinici
13. spatii loasir interior
14. curte - tranzitie
către spatiul religios
15. spatiu religios - Mikve
16. administratie
17. bioruri orgnizatie de caritate

Intenția principlă a proiectului este cea a unei împletri naturale dintre centrul comunitar și structura urbană, prinintermediul spațiului public și ierarhizarea acestuia.

Diferența de nivel dintre străzi de cca 4 m, face posibilă crearea unei legături între cele două zone funcționale majore ale ansamblului la nivelul
subsolului, acesta devenind spațiul care stabilește relații fizice și vizuale diferite între spațiile adiacente.

Dispunerea accesului public principal la subsol și condiționarea unui traseu în care utilizatorul coboară pentru a putea urca este un instrument simbolic, dincolo de rolul său funcțional.

S teren	= 5385 m²
Sc existent	= 2988.60 m²
Sc ropus spre conservare	= 966.20 m²
CUT max	= 4
H max (la stradă)	= 25 m
Regim maxim deînălțime propus	S+P+2E